

Üniversite Öğrencilerinin Erkeklik Algılarını Anlamak: Nuh Naci Yazgan Üniversitesi Örneği

*Understanding the University Students' Perceptions of Masculinity:
The Example of Nuh Naci Yazgan University*

Gülnihan AVCI KAYA

Doktora | PhD

İstanbul Üniversitesi, Siyasal Bilgiler Fakültesi
İstanbul University, Faculty of Political Sciences
İstanbul, Türkiye

gulnihanavci@gmail.com | 0000-0002-3513-6587

Makale Bilgileri | Article Information

Makale Türü: Araştırma Makale

Article Type: Research Article

Geliş Tarihi | Received: 31.10.2024

Kabul Tarihi | Accepted: 11.12.2024

Yayın Tarihi | Published: 31.12.2024

Yayın Sezonu | Season: Aralık / December

İntihal: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelenmiş ve intihal içermediği teyit edilmiştir.

Plagiarism: The paper has been reviewed by at least two referees and scanned via software.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Katkı Oranı | Contribution Rate: G.A.K. %100

Lisans | Copyright: CC BY-NC 4.0

Etik Beyanı: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde etik ilkelere uyulmuştur. Bu çalışma 2019 yılı Kasım-Aralık ayında gerçekleştirilen mülakatlara dayanmaktadır. Çalışma 2020 yılı öncesi verilerle hazırlandığından çalışma kapsamında etik kurul izni gerekmemektedir.

Ethical Statement: Ethical principles were followed during the preparation of this study. This study is based on interviews conducted in November-December 2019. Since the study was prepared with data before 2020, it does not require ethics committee permission.

Çıkar Çatışması: Yazar(lar) çıkar çatışması bildirmemiştir.

Declaration of Interests: The author(s) have no conflicts of interest to declare.

Finansman: Herhangi bir fon, hibe veya başka bir destek alınmamıştır.

Funding: No funds, grants, or other support was received.

Atf | Citation: Avcı Kaya, G., (2024). Üniversite öğrencilerinin erkeklik algılarını anlamak: Nuh Naci Yazgan Üniversitesi örneği. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 25(55), 251-269.
<https://doi.org/10.70854/sobbiad.1576786>

Abstract

The concept of hegemonic masculinity does not provide a fixed definition of masculinity but shows that masculinities are practices that are specifically produced in different cultures and relations. Hegemonic masculinity, which is shaped by local dynamics and culture, also shapes other masculinities (complicit, marginalized, protest and subordinated masculinities) that exist in society. Masculinity studies conducted in Turkey show that men construct their masculinity through stages such as circumcision, military service, finding a job and marriage. In this sense, this study investigated what the perceptions of masculinity of male undergraduate students at Nuh Naci Yazgan University in Kayseri are and how they are shaped. For this purpose, interviews were conducted with ten male students through semi-structured interview forms; male students' masculinity practices were questioned through phenomena such as having a job, being a father, circumcision and military service. In addition, since hegemonic masculinity is determined through women and other non-hegemonic men, male students were asked questions about gender equality and LGBT individuals. As a result of these interviews, it is seen that the majority of the participants do not always defend the values that seem to be inherent in hegemonic masculinity; even though they have a negative opinion against the practices of hegemonic masculinity, they do not position themselves in opposition to hegemonic masculinity.

Keywords: Hegemonic Masculinity, Complicit Masculinity, Marginalized Masculinity, Protest Masculinity, Subordinated Masculinity.

Öz

Toplumsal cinsiyet ilişkilerine dair iktidar analizi sunan hegemonik erkeklik kavramı çalışmada kuramsal perspektif olarak kabul edilmiştir. Hegemonik erkeklik kavramı sabit bir erkeklik tanımı sunmamakla birlikte erkekliklerin farklı kültürlerde ve ilişkilerde özgül olarak üretilen pratikler olduğunu göstermektedir. Yerel dinamiklerle ve kültürle şekillenen hegemonik erkeklik, toplumda var olan diğer erkeklikleri (işbirlikçi, marjinalleştirilmiş, muhalif ve tabi kılınmış) de şekillendirmektedir. Türkiye'de gerçekleştirilen erkeklik çalışmaları erkeklerin sünnet, askerlik, iş bulma ve evlilik gibi aşamalardan geçerek kendi erkekliklerini inşa ettiklerini göstermektedir. Nitekim bu çalışma ile de Kayseri'de yer alan Nuh Naci Yazgan Üniversitesi'nde lisans eğitimi gören erkek öğrencilerin erkeklik algılarının ne olduğu ve nasıl şekillendiği araştırılmıştır. Bu amaçla 10 erkek öğrenci ile yarı yapılandırılmış görüşme formları aracılığıyla mülakatlar gerçekleştirilmiş; erkek öğrencilerin erkeklik pratikleri iş sahibi olma, baba olma, sünnet ve askerlik gibi olgular üzerinden sorgulanmıştır. Yanı sıra, hegemonik erkeklik kadınlar ve hegemonik olmayan diğer erkekler üzerinden belirlendiğinden, erkek öğrencilere toplumsal cinsiyet eşitliğine ve LGBT bireylere ilişkin sorular yöneltilmiştir. Bu görüşmeler sonucunda, katılımcıların çoğunluğunun hegemonik erkekliğe ilişkin görünür değerleri her zaman savunmadıkları ancak hegemonik erkeklik pratiklerine karşı olumsuz bir düşünceye sahip olsalar da kendilerini hegemonik erkekliğe karşıt olarak konumlandırmadıkları görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Hegemonik Erkeklik, İşbirlikçi Erkeklik, Marjinalleştirilmiş Erkeklik, Muhalif Erkeklik, Tabi Kılınmış Erkeklik.

Giriş

1970'lerden itibaren cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramları feminist literatür çerçevesinde tartışılmakta; bu kavramların erkek ve kadın kimliğinin inşasında nasıl bir etki oluşturduğu sorgulanmaktadır. Beauvoir'a göre (2019: 42) türlerin iki cinsiyete bölünmüş olmasının anlamı açık olmayıp; doğada dikotomi evrensel bir nitelik taşımamaktadır. Bu minvalde, biyolojik cinsiyetin erkeklik ve kadınlığı belirleyen temel faktör olduğunu savunan özcü yaklaşımlar terk edilmiş, kadın ve erkek olmanın toplumsal cinsiyetten bağımsız ele alınamayacağı kabul edilmiştir. Toplumsal cinsiyet ilişkileri ve kimlikleri ise her zaman dinamik olup, sürekli değişmektedir. Bu tür bir değişim hareketi de siyasi dönüşümlerin gerçekleşebileceği damarları yaratmaktadır (Kimmel, Hearn ve Connell, 2005: 7).

Toplumsal cinsiyet ilişkilerinin sorgulanmasıyla birlikte erkeklere ve erkekliğe dair çalışmalar da 1970'li yıllar itibarıyla literatürde yerini almaya başlamıştır.

Erkeklik çalışmaları ilk olarak feminizme karşıt erkekler tarafından yürütülse de zamanla feminist hareketin etkisiyle bu durum değişmiş, profeminist erkeklik çalışmaları literatürde yerini almıştır. Ancak Türkiye’de erkeklik çalışmaları 2000’li yıllar itibarıyla öne çıkmaya başlamış; kadın araştırmalarının yoğunluğuna rağmen erkeklik araştırmaları sınırlı düzeyde kalmıştır.

Connell’a göre (2000) tek bir erkeklik modelinden söz etmek mümkün değildir. Bu bağlamda, hegemonik erkeklik ile ilişkilerine göre tanımlanan işbirlikçi erkeklik (complicit masculinity¹, marjinal erkeklik, tabi kılınmış erkeklik (subordinated masculinity) ve muhalif erkeklikten (protest masculinity) bahseder. Bu erkeklikler de farklı kültürler, geleneksel değerler ve normların etkisiyle şekillenmektedir (Gedik, Çakır ve Coşkun, 2020: 86). Ancak geleneksel olarak kabul gören erkeklerin aşmaları gereken aşamalar da vardır: sünnet, askerlik, iş bulma, evlilik, baba olma gibi.

Türkiye’de gerçekleştirilen çalışmalarda erkeklik kimliğinin inşa pratikleri iş sahibi olma, evlilik, askerlik, sünnet, baba olma, kimliğin inşasında anne-babanın rolü gibi olgular üzerinden ele alınmakla birlikte, farklı kentlerde erkekliğin inşa pratiklerinde yerel dinamiklerin etkisi de araştırılmıştır (Bozok, 2013; Yavuz, 2014; Şenol ve Çalar, 2018; Sarıççek, 2019; Gedik vd. 2020; Aydın ve Atalay, 2021; Sayır, 2023).

Bu çalışma ile üniversite öğrencilerinin erkeklik algılarını anlamak amaçlanmıştır. Bu amaç çerçevesinde temel araştırma sorusu “Nuh Naci Yazgan Üniversitesi’nde lisans eğitimi gören erkek öğrencilerin erkeklik algıları nasıl inşa edilmektedir?” olarak belirlenmiştir. Erkekliğin inşa pratikleri de sünnet, askerlik, iş sahibi olma, evlilik, baba olmak gibi aşamalar üzerinden sorgulanmıştır. Bunların yanı sıra, erkeklerin anne ve babalarıyla ilişkisi, hane içi iş bölümüne, çalışma hayatında kadın-erkek eşitliğine ve Lezbiyen Gay Biseksüel Transseksüel (LGBT) bireylere ve hareketine bakışları da araştırılmıştır. Araştırma hem Kayseri kentinde gerçekleşmesi hem de araştırmada yer alan katılımcıların memleketinin Kayseri olmasından dolayı Kayseri kentinde erkeklik algısına dair de bir fikir sunmaktadır.

Erkekliğe ve erkeklere odaklanan çalışmalarda çeşitli araştırma yöntemleri kullanılmaktadır. Bunlar sosyal anketler de dâhil olmak üzere, istatistiksel analizler, etnografyalar, görüşmeler, nitel, söylemsel, yapışökümlü, metinsel ve görsel analizlerdir. Bunların yanı sıra, karma yöntemler de kullanılmaktadır. Ancak nitel yöntemler erkeklerin kendilerini cinsiyetli varlıklar olarak nasıl sunduklarına dair en iyi anlatıyı sunmaktadır. Anket temelli yaklaşımlar erkekliği somut psikolojik bir özellik olarak ele alıp somutlaştırma eğilimindedir (Hearn, 2013: 26; Schrock ve Schwalbe, 2009: 279’dan aktaran Hearn, 2013: 27). Bu nedenlerden dolayı araştırmada nitel yöntem tercih edilmiş olup, açık uçlu sorulara dayanan görüşme formuyla mülakatlar gerçekleştirilmiştir.

Çalışma üç bölümden oluşmaktadır. İlk olarak erkeklik çalışmalarına dair günümüze değin var olan Dünya’da ve Türkiye’deki kuramsal tartışmalar ele alınmaktadır. Bu kuramsal tartışmalar ekseninde çalışmada hegemonik erkeklik

¹ Bu kavram Türkçe’ye Sancar (2009) tarafından işbirlikçi erkeklik, Bozok (2011) tarafından ise suç ortağı erkeklik olarak tercüme edilmiştir. Bu çalışma kapsamında Sancar’ın tercümesi kullanılmaktadır.

kavramı benimsenmektedir. Bu nedenle bu kavrama getirilen eleştiriler, ikinci bölümde ele alınmaktadır. Son bölümde ise erkekliğin kendini inşa pratikleri ve bu erkeklerin hegemonik erkeklik ile ilişkisi mülakatlar sonucu elde edilen bulgular çerçevesinde tartışılmaktadır.

1. Erkeklik Çalışmalarının Dünya’da ve Türkiye’de Gelişimi

1970’lerden itibaren “*kişisel olan politiktir*” ve “*kadın doğulmaz, olunur*” söylemleri ile kadın hareketleri güç kazanmış ve kadın çalışmaları da bu söylemler bağlamında gelişmiştir. Kişisel olanın politik olarak algılanmasıyla birlikte hane içi sorunlar kamsusal alanda görünürlük kazanmaya başlamıştır. Beauvoir’ın söyleminin cinsiyetin toplumsal olarak inşa edildiğine işaret etmesi sebebiyle cinsiyet kavramı sorgulanmış, toplumsal cinsiyet kavramı öne çıkmış, cinsiyetin verili olmadığı, sorgulanabilir ve düzenlenebilir olduğu ortaya konmuş ve toplumsal cinsiyetin oluşmasındaki temel faktörler araştırılmaya başlanmıştır. Feminist harekette II. Dalga olarak adlandırılan bu hareketin etkisiyle de erkekliğe ve erkekliklere dair sorgulamalar başlamış ve böylelikle erkeklik araştırmaları ortaya çıkmıştır. Literatürde bu sorunsala dair araştırmalar başlangıçta erkeklik çalışmaları olarak sonrasında da eleştirel erkeklik çalışmaları olarak yer almıştır (Hearn, 2004: 50). Bozok (2009: 44-45) tarihsel süreçte erkeklik çalışmalarını feminizm ile ilişkisi bağlamında değerlendirerek erkeklikçilik (masculinism), erkek kurtuluşçu (male liberationism) ve profeminist olmak üzere üç başlık altında sınıflandırmaktadır. Erkeklikçilik (masculinism) feminizm karşıtı bir duruş sergilemiş; feminizmin ataerkiye verdiği savaşa karşıt olarak bu yaklaşımı benimseyenler erkek egemenliğinin hiçbir zaman gerçekleşmediğini savunmuş, erkeklerin özgürleşmesi adına bir mücadele yürütmüşlerdir. Erkek kurtuluşçuluğunu (male liberationism) benimseyenler ise erkekçiliği benimseyenlerin aksine ataerkilliğe karşı olup, ataerkinin erkeklere de zarar verdiğini savunmuşlardır. Ancak, bu yaklaşım anti-feminist olmamasına rağmen feminist bir duruştan da uzaktır. İki sınıflandırmadan farklı olarak, profeminizm ise feminist bir yaklaşım benimsemektedir. Ancak profeminizmin araştırma öznesi feminizmden farklı olarak erkekler ve erkekliklerdir.

Erkeklik çalışmalarının bu tarihsel gelişiminde psikanalizin ve toplumsal rol teorisinin önemi büyüktür. Psikanaliz ile Freud ilk kez cinsiyetin ve cinselliğin doğuştan gelen ve değişmez olmadığını, çatışmalar neticesinde oluştuğunu ortaya koymuş ve “erkekliğe” dair de bir sorgulama gerçekleştirmiştir. Oedipus Kompleksini (çocuğun ebeveynlerinden birine nefret, diğerine arzu duyması) cinselliğin ve cinsiyetin belirlenme sürecini açıklamak adına kullanmıştır (Connell, 2019: 39-40). İkinci olarak, toplumsal rol teorisi de erkeklik araştırmalarının gelişmesinde etkili olmuştur. Bu teoride kadınların ve erkeklerin toplumsal cinsiyete dayalı rolleri, toplumsallaşmanın sonucu olarak görülmekte; kadınlığın ve erkekliğin karşılıklı ilişkiler içinde var oldukları, kadınlık ve erkeklik rollerinin beklentiler ve normlarla şekillendiği, biyolojiye bağlı olarak belirlendiği ortaya konulmuştur (Carrigan vd., 1985). Connell’a göre bu yaklaşım cinsiyeti biyolojik farklılığa göre belirlenen iki kategoriye indirgeyerek, ırk, cinsiyet ve cinsellik gibi olguları belirsizleştirerek toplumsal gerçekliğin çarpıtılmasına neden olmaktadır (Connell, 2019: 68).

Carrigan vd. (1985) toplumsal rol teorisine eleştiri sunarak, erkekliklerin çeşitli olduğunu ve toplumsal olarak var olan güç ilişkilerinin erkeklikleri biçimlendirdiğini ortaya koyarak “hegemonik erkeklik” kavramını erkeklikleri ve toplumsal güç ilişkilerini anlaşılır kılmak adına sunmaktadır. Hegemonya, Gramsci'nin sınıf ilişkilerindeki değişmezliği analiz edebilmek için kullandığı bir kavramdır. Hegemonik erkeklik kavramı da Gramsci'ye referansla sınıf, ırk gibi toplumsal dinamikleri de göz önüne alarak hegemonik erkekliğin hegemonik olmayan erkekleri ve kadınları baskı altına aldığı fikrine dayanmaktadır (Connell, Messerschmidt, 2005: 831). Hegemonik erkeklik genel tabiriyle, iktidara sahip olan erkeklerin kendi erkeklik değerlerini toplumun kalanını özendirerek, baskılayarak, dışlayarak ve paylaştırarak topluma kabul ettirmesidir (Sancar, 2011: 173).

Connell hegemonik erkekliğe dayalı toplumsal yapının işleyişini emek, iktidar ve kateksis² (duygusal ve cinsel bağlanım) üzerinden açıklamaktadır. Emek, iktidar ve kateksis ile Connell erkeklerin toplumdaki diğer erkekler ve kadınlar üzerinde nasıl hegemonya kurduğunu açıklamaya dönük önemli çıkarımlar sunmaktadır. İlk olarak, emek ile toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümünden bahseder, kadınlar ve erkekler bu iş bölümü neticesinde farklı işler yapmak durumunda kalarak, farklı statülere ve gelire sahip olurlar. Bu durum kadının hane içindeki işlerle ilgilenmesinin temelini oluşturarak erkeklerin kamusal alanda yetkiye sahip olmasında etkili olmuştur. İkinci olarak Connell'a göre iktidar, evde, iş yeri gibi mekânlarda kaynaklara erişimde eşitsizlik yaratır; erkekler her durumda iktidara sahip değillerdir, bazen kadınlar iktidara sahiptir bazen de erkeklerin iktidarı çekişmeli ve dağınık haldedir. Üçüncü olarak, kateksis ile cinselliği toplumsal bir bağlam üzerine oturtturarak, heteroseksüel kadınların, heteroseksüel arzusunun nesnesi haline gelmesinin cinsellikle değil erkeklerin daha fazla iktidar talep etmesine ilişkin olduğunu ifade etmektedir (Connell, 1998: 153-158).

Connell hegemonik erkekliğin kurumsallaşmasını bu üç olgu çerçevesinde açıklarken; erkeklikler arası ilişkiler ve farklı erkekliklerin varlığını da kabul etmektedir. Hegemonik erkeklik kültürel olarak ekme kazanma, sert, zengin, şiddete eğilimli ve çelişkili olma halleriyle idealize edilmektedir. Erkeklerin çoğu hegemonik erkekliğin kendilerine sundukları avantajlardan faydalansalar da çoğu erkek bu idealize edilen hegemonik erkekliğin dışındadır. Örneğin işçi sınıfı ve siyah erkekler hegemonik erkeklik çatısı altında tanımlanamazlar (Donaldson, 1993:645). Bu bağlamda; hegemonik erkeklikten farklı olarak konumlanan erkekliklerden bahsetmek gerekirse -ki bu erkeklikler de hegemonik erkeklik ile ilişkisi üzerinden tanımlanmaktadır- işbirlikçi, marjinal, tabi kılınmış ve muhalif erkekliklerdir. İşbirlikçi erkeklik, hegemonik olan erkeklik pratiklerini sergilemese de patriarkal yapının sunduklarından faydalanmaktadır. Marjinal erkeklik azınlık ya da sınıf altı konumda bulunan erkekler, tabi kılınmış erkeklik hegemonik olan heteroseksüel

² Freud'a göre kateksis zihinsel bir nesneye duyulan psikik güç ya da fiziksel enerjidir. Bu düşünceye paralel olarak Connell da kateksisi nesnelere duyulan duygusal yük olarak tanımlamaktadır. Bu duygu hem negatif hem de pozitif bazen de belirsiz olabilmektedir (Connell, 1998: 156).

erkeklik olduğu için eşcinsel erkeklerin temsili olarak ifade edilebilir.³ Homofobi heteroseksüel erkekliğin dolayısıyla kendini heteroseksüel olarak tanımlayan hegemonik erkekliğin sürdürülmesinde önemli bir faktördür. Muhafif erkeklik ise kendini hegemonik erkeklikten farklı olarak konumlandırarak ataerkiye karşı bir duruş sergileyen erkekleri tanımlamaktadır (Carrigan vd., 1985; Connell, Messerschmidt, 2005; Connell, 2017; Connell, 2019; Poynting vd., 2003).

Bu literatür ekseninde Türkiye’de erkeklik çalışmaları alanı oluşmuş ve bu alan günden güne gelişim göstermeye devam etmektedir. Ancak Dünya’da erkeklik çalışmalarının gelişiminden farklı olarak, Türkiye’de erkeklik çalışmaları diğer iki aşamayı atlayarak doğrudan eleştirel erkeklik çalışmaları olarak ortaya çıkmıştır. 2000’ler itibarıyla önem kazanan eleştirel erkeklik çalışmalarıyla, erkeklerin kamusal ve özel alana dair “erkeklik” algıları araştırılmaktadır. Bu çalışmalara bakılacak olursa; kentsel değerler bağlamında erkeklik algıları sorgulanmış, Bozok (2013) Trabzon’da yaşayan erkeklere kadına şiddete, seks işçilerine ve eşcinselliğe dair sorular yönelterek erkeklerle görüşmeler yaparak; Trabzon erkekliğinin ve Trabzon’daki erkeklerin erkeklik algısını ortaya koymuştur. Gedik vd. (2020) Yozgat’ta yaşayan 20-65 yaş aralığındaki 25 erkekle “erkek olma” ile ne anladıkları, askerlik ile erkeklik ilişkisi, para kazanma, baba olma, evlilik üzerine mülakatlar gerçekleştirmiştir.

Erkekliğin belirli bir inşa pratiği olduğu fikri üzerine de çalışmalar mevcut olup; Kırımlı (2012) ve Barutçu (2015) erkeklerin sünnet, Sünbuloğlu (2013) ve Selek (2018) askerlik deneyimi üzerine çalışmalar gerçekleştirmişlerdir. Türkoğlu (2013) çalışma, para kazanma ve işsizlik bağlamında erkekliğin inşa pratiklerini hegemonik erkeklik ekseninde tartışmaktadır.

Tokdoğan (2015) ise erkeklerin erkeklik algılarını biçimlendiren bir araç olarak sporun etkilerini ortaya koymak adına Keçiören’de bir tekvando salonuna giden gençlerle mülakatlar ve odak grup görüşmesi gerçekleştirmiştir. Bu çalışmada erkeklerin sporu bir erkeklik pratiği olarak nasıl anlamlandırdığının yanı sıra homososyal mekanlarda bulunma pratikleri, bu mekanların erkekliği nasıl biçimlendirdiği gözlemlenmektedir.

Bu çalışmalara paralel olarak, Sancar (2009) erkekliğin iktidarını inşa pratiklerine odaklanarak, erkeklerle mülakatlar ve odak grup görüşmesi gerçekleştirerek, kadına şiddet, anne-oğul, baba-oğul ilişkisi, askerlik, evin geçimini sağlama, baba olma gibi olgular ekseninde erkekliğin iktidar çözümlemesini sunmuştur. Bu çalışmada ise Nuh Naci Yazgan Üniversitesi özelinde lisans eğitimi gören erkek öğrencilerin erkeklik algıları araştırılmış, öğrencilerin erkeklik pratiklerinin hegemonik erkeklik ile ilişkisi mülakatlar sonucu elde edilen bulgular ekseninde tartışılmıştır. Çalışma bu bağlamda, Türkiye’de gelişen erkeklik literatürüne de katkı sunmayı amaçlamaktadır. Çalışmada hegemonik erkeklik kavramı kuramsal perspektif olarak benimsendiği için izleyen bölümde hegemonik erkeklik kavramı, bu kavrama getirilen eleştiriler ele alınmaktadır.

³ Tabii kılınan erkeklik eşcinsel erkeklerin temsili olarak tanımlanmasına karşın, Coles (2008) ve Connell (2019) çalışmalarında eşcinsel erkeklerin hepsinin bu sınıflandırma kapsamında değerlendirilemeyeceği ve bu erkeklerin de söylemlerinde yer yer kendileri gibi olmayan eşcinsel erkekleri ötekileştirdikleri görülmektedir.

2. Hegemonik Erkeklik Kavramına İlişkin Tartışmalar

Hegemonik erkeklik, farklı erkeklikler ve kadınlar üzerinde rızaya dayalı olarak ataerkil baskı mekanizmalarının kabul ettirilmesini ifade ederken, toplumsal cinsiyet ilişkilerini açıklamak adına önem teşkil eder. Bu çalışma açısından hegemonik erkeklik kavramı benimsenmiş olup bulgular bu bağlamda tartışılmaktadır. Bu sebeple, hegemonik erkeklığe yöneltilen eleştirileri bilmek ve bu eleştirilere karşın Connell ve Messerschmidt'in kavramı yeniden düzenleme yönündeki görüşleri doğrultusunda bulguları anlamlandırmak ve sorgulamak gerekmektedir. Hegemonik erkeklik, literatürde eğitim çalışmalarında, kriminoloji alanlarında, medya sunumlarında ve çeşitli organizasyonlarda (örneğin ordu) erkeklığın kurumsallaşmasını göstermek gibi birçok farklı amaçla kullanılmaktadır (Connell, Messerschmidt, 2005: 834). 1980'ler sonu itibarıyla bu kavram literatürde popülerleşmesine karşın hegemonik erkeklığe dair eleştiriler de getirilmeye başlanmıştır.

İlk olarak, Hearn (2004) hegemonik erkeklik kavramının anlamının belirsiz olduğunu, güç ve tahakküm sorunlarının önemini azalttığını, tanımlanan çeşitli erkekliklerin de değişmez bir tipoloji ürettiğini savunmaktadır. Hegemonik erkeklik kavramında çözülmemiş üç temel soru vardır; hegemonik erkeklikten bahsederken kültürel temsillerden, günlük pratikler ve kurumsal yapılardan mı bahsetmekteyiz, saldırgan ve şiddetli erkekler nasıl hâkim duruma gelmektedir, erkeklikler birbirleriyle nasıl ilişki kurmaktadır ve erkeklik pratiklerine odaklanmak yerine niçin erkeklik kavramına odaklanmaktayız? Bu temel soruları yöneltmekle birlikte Hearn hegemonik erkeklik kavramını faydalı bulmakta ancak erkeklığın daha geniş açıdan ele alınarak erkeklik yerine erkekler ve erkeklerin hegemonyasına odaklanılması ve hegemonik erkeklığın kurumsal yapılarla ilişkisi bağlamında ele alınması gerektiğini savunmaktadır çünkü erkekler hegemonyayı hem şekillendirmekte hem de hegemonya tarafından şekillendirilmektedirler. Ancak kadınlara göre erkekler hegemonyanın oluşmasında ve yeniden oluşmasında daha etkin konumdadırlar.

İkinci olarak, erkeklik kavramının heteronormatif bir kavram olarak erkek ve kadın arasındaki farklılığı özelleştirerek, toplumsal cinsiyet farklılıklarının göz ardı edildiği üzerine eleştiriler yöneltilmektedir (Petersen, 1998 ve 2003; Collier, 1998 ve MacInnes, 1998'den aktaran Connell ve Messerschmidt, 2005: 836).

Üçüncü olarak, Donaldson (1993) da hegemonik erkeklığın belirsiz olduğunu, çeşitli çelişkiler barındırdığını, toplumsal cinsiyet sisteminin bağımsız yapısını göstermekte başarısız olduğunu, hegemonik erkeklığı tanımlamanın hegemonik olmayana dair çok az şey olduğu için zor olduğunu, sınıfların politik ve analitik olarak önemli olduğunu ancak hegemonik erkeklik tanımında göz ardı edildiğini savunmaktadır.

Dördüncü olarak, erkeklik alanına dair güncel çalışmalar (Coles, 2008 ve Anderson, McCormack, 2016) hegemonik erkeklikten farklı olarak erkeklerin kadınsı olanı reddetmeyen ve homofobik olmayan bir yaklaşım sergilediklerini ortaya çıkarmıştır. Coles çalışmasında nitel deneysel bir araştırma yaparak kırk bir erkekle yarı-yapılandırılmış görüşme gerçekleştirerek, erkeklerin kendi erkekliklerini nasıl kavramsallaştırdıklarına odaklanmış, görüşmeler sonucunda erkeklerin kendi

erkeklik kavramsallaştırmaları aracılığıyla kendi hegemonyalarını yarattığını tespit etmiştir. Erkekler hegemonik erkeklik tarafından ikincilleştirilmesine rağmen hegemonik erkekliği tamamen reddetmemekte, bunun yerine onları ayrıcalıklı kılan ve geri kalanını reddeden unsurlara odaklanmaktadır (Coles, 2008: 237-238). Anderson ise İçerimli Erkeklik Teorisini⁴ (Inclusive Masculinity Theory) ortaya atarak, erkeklerin erkekliklerine dair değişen algılarını açıklamak adına kullanır. Hegemonik erkekliğin hemohisterik kültürleri açıklamak adına işlevsel olduğunu ancak kadınsı olanın reddine ve homofobiye dayanmayan yeni erkeklik biçimlerini ifade etmekte yetersiz kabul etmektedir (Anderson ve McCormack, 2016). Connell ve Messerschmidt (2005) bu eleştirilere yanıt olarak hegemonik erkekliğin bireylerin beden ve kişiliklerine gömülü sabit bir varlık olmadığını, sosyal ortama göre farklılık gösteren bir kavram olarak tanımlanmış olduğunu; toplumsal cinsiyet hiyerarşisi, erkekliğin yerel, bölgesel ve küresel düzeyde kuruluşu, sosyal yapılanma süreci ve erkekliklerin dinamikleri bağlamında yeniden formüle edilmesi gerektiğini ifade etmektedirler. Toplumsal cinsiyet hiyerarşisine dair, Demetriou (2001), hegemonik erkekliği erkekliklerin karşılıklı etkileşimine dayanan, farklı erkeklik pratiklerinin birleşerek patriarkinin yeniden üretimine neden olan hibrit bir model olarak tanımlamaktadır. Örneğin tabi kılınan erkeklik kimliğinde tanımlanan gey erkekler de hegemonik erkeklik ile uzalaşabilmektedir. Bu sebeple, toplumsal cinsiyet hiyerarşisinin nasıl şekillendiğine dair daha bütünsel bir anlatım sunulmalıdır (Connell ve Messerschmidt, 2005: 848).

İkinci olarak, şimdiye kadar yerel ve bölgesel düzeyde bir hegemonik erkeklik üzerine çalışılmıştır ancak bölgesel ve yerel düzeyde ortaya çıkan erkeklikleri anlamak adına küresel düzeyde hegemonik erkekliğin etkileri de araştırılmalıdır.

Üçüncü olarak, queer teorisinin ve farklı cinsel kimliklerin görünür hale gelmesi ile sosyal yapılanma süreci yeniden şekillenmekte, bu sebeple hegemonik erkeklik kavramı bu kimlikler ekseninde değişmektedir. Sonuç olarak, Connell ve Messerschmidt küresel düzeyde var olan sosyal değişimlerin etkisiyle bölgesel ve yereldeki değişimlerin erkekler arasında yeni ortaklıklar oluşturduğunu, hegemonik erkekliğin ve erkekliklerin sabit olmadığını, toplumsal değişim süreçlerinden etkilenecek değiştiğini savunmakta, kavramın hala geçerliliğini kabul etmekle birlikte bu konuda çalışmaların sürdürülmesi gerektiğini savunmaktadırlar. Bu bağlamda, çalışmada hegemonik erkeklik toplumsal cinsiyet ilişkilerini ve farklı erkeklikleri anlamlandırmakta işlevsel kabul edilmekte olup kuramsal perspektif olarak belirlenmiş ve bulgular bu kavram çerçevesinde tartışılmıştır.

3. Araştırma Yöntemi

Çalışma kapsamında, üniversitede lisans eğitimi gören erkek öğrencilerin kamusal ve özel alanda kendi erkeklik algılarını nasıl inşa ettikleri araştırılmaktadır. Türkiye’de toplumsal cinsiyet ilişkilerini, kadın-erkek rollerine atfedileni ve ataerkil yapının devamlılığını ve ataerkil yapıdaki kırılmaları anlayabilmek için erkekliğin inşa pratiklerini anlamak önemlidir. Selek’e göre (2018: 19) Türkiye’de “erkek olmak”

⁴ “İçerimli Erkeklik” çevirisi Günay Erkol (2018) tarafından literatüre kazandırılmış olup, çalışmada “Inclusive Masculinity” bu şekilde kullanılmaktadır.

dört temel aşamada gerçekleşmektedir: sünnet, askerlik, iş bulma ve evlilik. Bu çalışmada da erkeklerin kendi erkekliklerine ilişkin deneyimleri bu dört temel aşama üzerinden ele alınmaktadır.

Hegemonik erkeklik, kadınlar ve hegemonik olarak tanımlanmayan diğer erkeklik biçimleri üzerinde iktidar kurmaktadır (Cengiz, Tol, Küçükural,2004: 55). Bu nedenle çalışma kapsamında görüşmecilere hane içi iş bölümü (çocuk bakımı, temizlik, gıda hazırlama vb.), kendi çalışma hayatlarını kurgulayışları (işvereninın kadın ya da erkek olarak tercih edilmesi, kadınların çalışmalarına dair bakışları vb.), iş sahibi olma, evlilik, babalık (baba olmaya dair var olan kurgu, baba otoritesinin deneyimlenişi), baba-oğul ilişkisi, annelik, anne oğul ilişki, sünnet, askerlik ve LGBT bireyler ve hareketi hakkında açık uçlu sorular yöneltilmiştir.

Çalışmada bireylerin veya grupların toplumsal ya da insani bir soruna dair nasıl bir anlam yüklediklerine odaklanıldığından (Creswell ve Creswell, 2021:4) nitel araştırma yönteminden faydalanılmıştır. Deneyimin temel yapısını anlamak amaçlandığından da çalışmada fenomenolojik yaklaşım benimsenmiştir. Bu bağlamda, yarı-yapılandırılmış görüşme formları aracılığıyla mülakatlar gerçekleştirilmiştir.

Nuh Naci Yazgan Üniversitesi'nde araştırmanın gerçekleştirildiği zaman diliminde (Kasım-Aralık 2019) 13 farklı bölüm (Psikoloji, Hemşirelik, Fizik Tedavi ve Rehabilitasyon, Beslenme ve Diyetetik, Elektrik Elektronik Mühendisliği, İnşaat Mühendisliği, Endüstri Mühendisliği, İşletme, İktisat, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, Dış Hekimliği, İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı, Mimarlık) mevcuttur. Üniversitede toplam 2524 öğrenci lisans eğitimi görmektedir. 2524 öğrencinin 1097'si ise erkek öğrenci olup, araştırma evrenini üniversitede eğitim-öğrenim gören erkek öğrenciler oluşturmaktadır.

Bu evren üzerinden örneklem oluşturulurken üniversitede farklı bölümlerde okuyan, okul bünyesinde açılmış olan farklı kulüplere (Tarih Kulübü, Psikoloji Kulübü, Kadın Araştırmaları Kulübü vd.) katılım gösteren erkek öğrencilerle görüşmeler yapılması hedeflenmiş olup örneklem olasılıksız örnekleme metodu ile belirlenmiştir. Katılımcılar da amaçlı örnekleme ile seçilmiş olup, katılımcılara kartopu örnekleme ile ulaşılmıştır. Creswell (2013: 81)'in Polkinghome (1989)'dan aktardığı üzere fenomeni bütünsel olarak deneyimleyen sayıları 5 ve 25 kişi arasında değişen bireyler ile mülakatların gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Bu bilgi ışığında, 10 erkek öğrenci ile görüşülmüştür. Katılımcıların 3'ü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, 2'si Psikoloji, 1'i İşletme, 1'i İnşaat Mühendisliği, 1'i Fizyoterapi ve Rehabilitasyon, 1'i Hemşirelik, 1'i İç Mimarlık öğrencisidir. Katılımcıların okuldaki farklı sosyal kulüp ve etkinliklere dahil olan kişilerden olması önemsenmiştir. Örneğin Psikoloji bölümündeki 2 öğrenci farklı kulüplere üyedir; Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümündeki 3 öğrenciden 2'si okuldaki sosyal etkinliklerde yer alan öğrencilerdir ve bu öğrenciler birbirlerinden farklı organizasyonlarda yer almaktadır. Üniversite bünyesinde gerçekleştirilen sosyal ve bilimsel etkinliklerde yer alan öğrencilerin katılımcı olarak belirlenmesine dikkat edilmiştir.

Katılımcıların 7'si ile telefon, 2'si ile görüntülü görüşme aracılığıyla, 1'i ile de yüz yüze olmak üzere mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler minimum 20

dakikadan maksimum 60 dakikaya kadar sürmüştür. Görüşme bulguları ise, mülakatların transkripsiyonu ile MAXQDA programına aktarılarak tematik analiz ve konuşma analizi stratejileri ile programda çözümlenmiştir.

Çalışmanın örneklemini Kayseri’de bulunan bir vakıf üniversitesinde okuyan öğrenciler oluşturduğu için elde edilen bulgular hem İç Anadolu’da hem de vakıf üniversitesinde okuyan erkek öğrencilerin “erkeklik” algılarına dair bir fikir sunmaktadır. İlk bölümde yer aldığı üzere Türkiye’de yapılan çalışmalara bakıldığında erkekliğin inşa biçimlerini anlamak adına erkeklerle kadına yönelik şiddet, eşcinselliğe, seks işçilerine bakış, askerlik, sünnet, iş sahibi olma, babalık, evlilik gibi olgular üzerine mülakatlar yapılmıştır (Kırımlı 2012, Türkoğlu, 2013, Bozok, 2013; Sünbuloğlu, 2013; Yavuz, 2014; Barutçu,2015; Selek 2018, Gedik vd. 2020, Aydın ve Atalay, 2021). Sancar (2009) anne oğul ve baba oğul ilişkisi gibi ilişki biçimlerini de araştırmasına dahil etmiştir.

Haskan Avcı, Koç, Bayar ve Yüce (2016) çalışmalarında üniversitede eğitim gören 201 erkek öğrenci ile anket gerçekleştirerek erkek öğrencilerin yaşadığı zorlukları ortaya koymaya çalışmışlardır. Araştırma sonucunda katılımcıların en çok para kazanma, askerlik yapma, iş sahibi olma ve evlenme gibi konularda sorumluluk hissettiği ve bu sorumluluklarla başa çıkmada zorlandıkları tespit edilmiştir.

Bu çalışma kapsamında da literatürden edinilen teorik bilgiler ışığında katılımcıların çalışmaya atfettikleri önem, evliliğe, askerliğe dair bakış açıları, anne ve babalarıyla ilişkileri, sünnet deneyimleri ve kendi erkekliklerine bakış açılarını farklı erkeklere nasıl baktıklarını anlamak adına LGBT bireylere bakış üzerinden kendi erkekliklerini inşa pratikleri sorgulanmaktadır. Bunların yanı sıra, kamusal alan olan çalışma hayatında ve özel alanda olan ev içinde kadın-erkek eşitliğine dair algıları da irdelenmiştir. Bu başlıkların her biri araştırma kapsamında verilerin deşifresinde tema olarak belirlenmiştir. Bu temalar da aşağıda yer alan tablolarda gösterildiği biçimde kodlara ve alt kodlara ayrılmıştır. Kodları tanımlamak adına kullanılan alt kodlar sorulara ve katılımcıların verdikleri cevaplara göre cinsiyetçi-eşitlikçi bakış, olumlu-olumsuz tutum olarak oluşturulmuştur. Katılımcıların cevapları kendi içerisinde tutarsızlık gösterdiği durumlarda çelişkili kodu altında katılımcılar sınıflandırılmıştır. Soruya herhangi bir cevap verilemediği durumda da görüşmeçiye sınıflandırmada yer verilmemiştir. MAXQDA’da belirlenen kodlar, alt kodlar ve kaç kişinin o kodları temsil ettiği Tablo 1 ve Tablo 2’de gösterilmektedir.

Tablo 1: Katılımcıların Erkeklik Algısını Anlamaya Yönelik Oluşturulan Kodlar
Alt Kodlar

Kodlar	Çelişkili Bakış	Eşitlikçi Bakış	Cinsiyetçi Bakış
Çalışma Hayatında Kadın Erkek İlişkilerine Dair Algı	2	8	0
Hane İçi İş Bölümüne Dair Algı	2	3	5

LGBT Bireylere ve Hareketine Dair Algı	5	2	3
--	---	---	---

Tablo 2: Katılımcıların Erkeklik Algısını Anlamaya Yönelik Oluşturulan Kodlar
Alt Kodlar

Kodlar	Çelişkili Tutum	Olumlu Tutum	Olumsuz Tutum
Çalışmaya Atfedilen Önem	0	9	1
Evliliğe Bakış	0	5	5
Babalığa Dair Algı & Baba ile İlişki	6	3	1
Anneliğe Dair Algı, Anne ile İlişki	0	10	0
Sünnet Deneyimi, Sünnete Bakış	0	4	3
Askerliğe Bakış	0	7	3

4. Bulgular

4.1. Çalışma Hayatında Kadın-Erkek Eşitliğine İlişkin ve İş Sahibi Olmaya İlişkin Bakış

Katılımcıların 8'inin çalışma hayatında kadın ve erkeğin aynı alanı paylaşması ve bu alan içerisinde etkileşim kurması konusundaki bakış açısının eşitlikçi olduğu görülmektedir. Yine katılımcıların tamamı kadınların çalışma hayatında olmaları gerektiğini belirtmekle birlikte bu konudaki görüşlerini ifade ederken eşitlikçi bir görüşü savunmalarına rağmen yer yer cinsiyetçi bir bakış açısını yansıtan cümleler de kurmuşlardır. Örneğin, G7, "Çalışma ortamınızda kadınların olmasını tercih eder misiniz? Çalışanlar açısından cinsiyet dağılımı nasıl olmalı?" sorusuna "Kafamda bazen şöyle bir düşünce var ofis açsam nasıl olur diye düşünüyorum, genel olarak cinsiyet ayrımı hiçbir zaman yapmadım ama iç mimarlıkta kadın elinin değmesi gerektiğini düşünürüm. Beş kişi varsa 3'e 2 olsun isterim. 3 kadın olması. Sınıfta da 60 kişiyiz 50'si kız, kızlar tasarımsal açıdan daha yardımcı olabiliyorlar." yanıtını vermiştir. Bu örnekte G7 çalışma yaşamında cinsiyet ayrımı yapmadığını belirtmekle birlikte İç Mimarlık mesleğini kadına özgülemesi cinsiyetçi bir bakıştır.

Çelişkili görüşe sahip katılımcılardan biri olan G3 ise "Sizce bir kadın yüksek pozisyonda çalışabiliyorsa bunda kadın olması etkili midir? Kişisel özellikleri gereği mi o işte çalışabilmektedir? Bu pozisyonu hak ettiğini düşünür müsünüz?" sorusuna verdiği yanıt "Bir kadın erkekten daha iyiyse daha yüksek pozisyonda olmalı; tabii ki kişilik özellikleri iyiyse, iş elinden geldiğince yapıyorsa, o pozisyon için uygunsa o yere gelmiştir."

Günümüzde kadınlar erkeklerle oranla daha düşük pozisyonlarda çalışıyorlar.” iken “İşveren ya da yöneticinizin kadın olmasından rahatsızlık duyar mısınız?” sorusuna verdiği yanıt “*Sadece o kadının feminist biri olması beni rahatsız eder; günümüzde çok feminist kadınlar var. Ben diyorum kadınlar ve erkekler aynı olmalı, eşit şartlarda olmalı. Kadınlar feministlik yaptığı zaman rahatsız olurum.*” dur. Katılımcının cinsiyetçi bir bakış açısına sahip olduğunu söylemek mümkün olmasa da cinsiyet eşitliğine dair bilinç düzeyinin düşük olduğunu ifade etmek mümkündür. Katılımcıların ifadelerine göre, her ne kadar çalışma hayatında kadınların da erkekler kadar var olması gerektiği fikri öne çıksa da sorular detaylandırıldığında katılımcıların söylemlerinin yer yer hegemonik erkeklik ile örtüştüğü söylenebilir. Mesleğin cinsiyetle ilişkilendirilmesi ve kadınların feminist bir kimlik taşımaya dair yargı bunu göstermektedir.

Türkoğlu (2013) çalışması kapsamında görüşme yaptığı erkeklerin yaşları, eğitim seviyesi, medeni durumları ve gelir düzeyleri fark etmeksizin iş sahibi olarak sorumluluk almalarının kendi erkekliklerini inşasında önemli olduğunu vurgulamaktadır. Bu çalışmada da bu bulgu doğrulanmaktadır. Şöyle ki, katılımcıların çalışmaya attıkları önem ve işsizliğe dair görüşleri birbirleriyle benzemekte, 9 öğrenci için çalışmak önem taşımaktadır. Katılımcıların 2’si bir yandan öğrenimini devam ettirenken bir yandan da devamlılık arz eden bir işte çalışmakta, 1’i ise geçici işlerde çalışmaktadır.

Katılımcılardan yalnızca G9 “*Yani bir yerden gelirim olsa, iş o kadar önemli değil de mecbur para kazanmam lazım. İşin yoksa para kazanmıyorsun zaten. Bir birikimim varsa işim olmasa da olur.*” yanıtını vermiştir. “İş sahibi olmak sizin için ne anlam ifade eder?” sorusuna G2: “*Güçlülük, güç kuvvet*”; “İşsiz olursanız kendinizi eksik hisseder misiniz?” sorusuna ise G1: “*Çok eksik hissedirim, boş durmaya hiç gelemem. Benim bir şey yapmam lazım, benim lisansım bitmeden, iş bulma derdine düştüm. Askerlik, polislik kovalyorum.*”; G2: “*Herkesin maddi açıdan özgür olması lazım. Para istemek bir yaştan sonra utanca dönüşüyor*” yanıtlarını vermiştir. Yine G6 “*Çalışmak insanı özgür kılar.*” ifadesiyle çalışmanın kendisi için önemini vurgulamıştır. Sancar’ın ifade ettiği üzere (2009: 102) “*Bir erkeğin yetiştirilmesinin ve gerçek bir erkek olarak görülmesinin en önemli ölçütü düzenli bir iş sahibi olmasıdır.*” Katılımcıların ifadeleri Sancar’ın bulgusunu destekler niteliktedir. Bu olguya bakış Türkiye toplumunda hâkim olan hegemonik erkeklik kimliğinin çalışma hayatında olma ve ekonomik faaliyet sürdürme ile güçlü bir bağ içinde olduğunu göstermektedir.

4.2. Evliliğe ve Hane İçi İş Bölümüne Bakış

Sancar’a göre (2009:63) “*erkekliğin inşa stratejilerinden*” en yaygın evlilik türüdür. Erkek bir kadınla evlenerek üzerinde otorite sahibi olacak bir aileye sahip olur ve toplumda “*aile reis*” olarak saygın bir statü elde eder. Katılımcılara evliliğin anlamı ve evlenmeyi düşünüp düşünmedikleri sorulmuştur. Türkiye’de toplumsal yaşam içerisinde evlilik, erkek olma yolunda sünnet, askerlik ve iş sahibi olmadan sonra önemli bir aşama olarak görülmektedir.

Çalışmanın evrenini ve örneklemini üniversite öğrencileri oluşturduğundan katılımcılara evliliğe dair fikirleri sorulmuştur. Katılımcılardan 5’i evlenmeyi düşündüğünü belirtirken, diğerleri şu an için evlenmeyi düşünmediklerini belirtmişlerdir. Evliliğe dair hiçbir olumsuz bir yargıda bulunmamıştır. Ancak

katılımcılardan G4'ün evliliğe dair bakış açısı diğerlerinden daha farklıdır. G4 evliliği “...ben evliliği çok gerekli bir şey olarak görmüyorum, birlikte yaşamak ve evlilik arasındaki temel fark devlete haber vermen gerekiyor...” şeklinde yorumlamıştır.

Connell'a göre (2017) hegemonik erkekliğin inşasında ve bu inşanın dayandığı cinsiyet sisteminin sürmesinde kadınların hane içinde ücretsiz ev içi emeği önemli yer tutar. Ataerkil normlarla şekillenen toplumsal yaşamda haneye ait olan bakım emeğine dayalı ücretsiz işler kadına özgülenmektedir. Bu bağlamda hane içi iş bölümüne dair de katılımcılara sorular yöneltilmiştir. Hane içi iş bölümüne bakış açısından katılımcıların 5'i eşitlikçi, diğerleri ise cinsiyetçi bir tutum sergilemektedir.

Eşitlikçi görüş belirtilen katılımcıların da yer yer cinsiyetçi ifadelerde bulunduğunu söylemek gerekmektedir. Örneğin G6 evde her işi yapmayı normal gördüğünü belirtmesine karşın, “Ev içinde kadına yüklenilmesi değil de erkeğin de yapabildiği sürece yapması gerekir.” cümlesini kurmuştur, burada cinsiyetçi tutumun göstergesi ise “yapabildiği kadar” ifadesidir. G1 ise “Yine ortak olmalı ama kadına daha çok yük biner çünkü kadınlar daha iyi temizlik yapar.” yanıtını vermiştir. G1'in yanıtında da hane içi işleri kadına atfeden özcü bir yaklaşım görülmektedir. Sonuç olarak, katılımcılar hane içindeki işlere dair ortak bir bölüşüm önerse de esas olarak katılımcıların bu işleri kadına özgülediklerini göstermektedir.

4.3. Katılımcıların Ebeveynleri ile İlişkileri

Connell (1987) toplumsal cinsiyet düzeni ve rejimlerini aile, kurumlar, devlet ve sokak üzerinden tartışmaktadır. Bu bağlamda, aile de toplumun temeli ve en karmaşık ürünlerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Erkek çocuğunun kendi kimliğini inşasında aile önemli bir rol oynamaktadır.

“Babalık, birçok rolü kapsayan bir konumdur. Bir kadına sahip olmaktır, kendisine ait çocukları otoritesiyle yönlendirmektir, çalışmak, para kazanmak ve aileyi geçindirmektir. “Kutsal” aile kurumu içinde uçarılığa, tutkuya, sınır dışı hareketlere izin vermeyecek, yani aileyi ayakta tutacak olan babadır. Kimi zaman sembolik de olsa, ailenin sosyal-ekonomik-siyasal ilişkilerinde temsilci ve başkan sayılan baba, çocukluğundan beri öğrendiği erkeklik değerlerini yaşatır ve öğretir” (Selek, 2008: 20).

Bu bağlamda, katılımcılara babalarını nasıl tanımladıkları, babaları ile ilişkileri ve nasıl bir baba olmak istedikleri sorulmuştur. Katılımcıların verdikleri yanıtlarda babalarını tanımlarken “ama” kelimesi sıklıkla kullandıkları görülmüştür. Örneğin G2: “Sert mizaçlı, kişisel özellikleriyle korkutur ama merhametlidir.”; G6: “Otoritere yakın ama ilımlı da bilgili.”. Babalarıyla ilişkisini ise çekincesiz bir biçimde iyi olarak tanımlayan 3 erkek öğrenci vardır. Diğerleri babalarıyla ilişkilerinde babalarını “sevgisini gösteremeyen, resmi ve mesafeli” olarak tanımlamaktadırlar. Örneğin G6: “Babam biraz daha Yeşilçam filmlerinden çıkmış gibi, içinde sevgi dolu bir insan var ama o sevgiyi oğullarına yansıtmıyor. Filmlerin sonunda keşke sevseydim durumu var ya, bu konularda içe kapanık. İşe gidip geldiği için oğullarım mutlu olsun gibi düşünüyorum. Bu konuda annem bize kanatlarını açar.” Katılımcının ortaya koyduğu bu ifadeler katılımcıların babalarıyla olan ilişkilerini net bir biçimde ortaya koymaktadır.

Aşağıda yer alan Kod Bulutu'nda erkek öğrencilerin babalarını tanımladıkları kelimelere yer verilmektedir.

çok küçük yaşlarda sünnet oldukları için sünnete dair bir deneyim ve görüş belirtmemişlerdir.

Ancak Gedik vd. (2020) çalışmasında katılımcıların çoğu erkek olma yolunda bir adım olarak sünneti tanımlarken, bu çalışmada yalnızca G1 sünnetin anlamını “*erkeklik...başka ne anlamı olabilir*” şeklinde ifade etmiştir. Sonuç olarak literatürde sünnet erkeklik inşasında önemli bir olgu olmasına rağmen, araştırma kapsamında katılımcıların kendi erkekliklerini inşasında büyük önem atfedilen bir olgu değildir.

4.5. Askerlik

Yavuz'un (2015) Trabzon'da, Gedik vd. (2019)'nin Yozgat'ta gerçekleşirdikleri araştırmalarda görüldüğü üzere erkekliğin inşasında etkili olan önemli bir aşama da askerliktir. Askerlik erkekler için işe girmeden ve evlenmeden önce aşılması gereken bir *engel/şik* olarak görülmektedir (Yavuz, 2015:116). Bu bağlamda, katılımcılara askerliğin kendileri için ne anlam ifade ettiği ve askere gitmek isteyip istememelerine ilişkin sorular yöneltilmiştir.

Katılımcılardan 7'si askere gitmek istediklerini, askere gitmenin kendileri için anlamlı olduğunu belirtmiş, hatta 2'si hayalinin askerliği bir iş olarak sürdürmek olduğunu belirtmiş; diğer 3'ü ise askere gitmeyi gerekli görmediğini ifade etmiş, askerliğe önem atfetmemiştir. Ancak burada belirtilmesi gereken önemli bir husus görüşme yapılan katılımcıların hiçbirinin askere gitmemiş, yalnızca 1'inin askeri lise mezunu oluşudur. Diğer çalışmalarda katılımcılar askerlik ile ilgili bir deneyime sahipken bu çalışmada henüz eğitim gören öğrencilerle görüşme yapıldığı için askerlik olgusuna bakış ortaya konulmaktadır.

Bu durumun yanı sıra, 2019 yılında 7179 sayılı Askeralma Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle bedelli askerlik devamlı hale getirilmiştir. Böylece bedelli askerlik yapma imkanına sahip olan erkekler için askerlik, evlenme ve iş bulmanın önünde *geçilmesi zorunlu bir durak* (Selek,2018: 30) olmaktan çıkmıştır.

4.6. LGBT Bireyler ve Hareketi Hakkındaki Görüş

Hegemonik erkekliğin en ayırt edici özelliği heteroseksüelliktir (Connell, 2017: 272; Sancar, 2009:259). Yanı sıra, diğer erkeklikler (işbirlikçi, tabi kılınan, muhalif ve marjinalleştirilmiş) de hegemonik erkeklikle ilişkisine göre tanımlandığı için bu çalışmada katılımcılara literatürde tabi kılınan erkeklikler olarak tanımlanan LGBT bireyler ve hareketi hakkındaki görüşleri sorulmuştur.

Katılımcıların 2'si eşitlikçi, 3'ü cinsiyetçi fikirler dile getirmiş, 5'i ise çelişkili cümleler kurmuştur. Örneğin G1, “LGBT hareketini destekliyor musunuz?” sorusuna “*Ne destekliyorum ne desteklemiyorum. Bana uygun bir görüş değil ama takılsınlar kendi kendilerine.*” yanıtı vermiştir. Bu yanıt olumsuz bir bağlama doğrudan yerleştirmek güç olsa da “*takılsınlar kendi kendilerine*” ifadesinden dolayı olumsuzu yakın bir görüş olduğu söylenebilir. Ancak katılımcı düşüncesini tam olarak ifade etmediği için sınıflandırmada çelişkili kategorisinde yer almaktadır. LGBT bireylere ve LGBT hareketine dair cümlelerin başlarında olumlu görüş bildirenlerden ikisi ise bu bireylere ve harekete dair çekincelerini de belirtmişlerdir: G4: “... *kimden hoşlandığı*

kiminle ilişki kurduğu beni ilgilendirmiyor açıkçası ama quirlr bana doğru gelmiyor. Bir insanı öne çıkaran cinsel kimliği olmamalı. Bir insanı gey olarak tanımlıyorsak sıkıntı var...”

G6: “Yani LGBT bireylere karşı homofobik bir yaklaşımım yok, insanların fikirlerine görüşlerine saygı duyuyorum, haklarını savunmaları gerekli, aşırıya kaçtıkları da müdahale gereken şeyler de olmuyor değil.” LGBT bireylere karşı cinsiyetçi görüşe sahip olduğunu belirten 3 öğrenci olmasına karşın, olumlu görüşe sahip olanlar da çekince belirterek LGBT bireylere karşı mesafe koymuşlardır. Bu nedenle LGBT bireylere ve hareketine dair katılımcıların görüşlerinin net olmadığı ifade edilebilir.

Sonuç

Hegemonik erkeklik kavramı her kültürde sabit/değişmez bir kişilik tipini temsil etmemektedir. Bu nedenle hegemonik erkekliğin kültüre göre şekillenen yapısını ortaya koymak önem taşır. Türkiye bağlamında hegemonik erkeklik “genç, kentli, beyaz, heteroseksüel, tam zamanlı bir iş sahibi, makul ölçülerde dindar, spor dallarından en az birisini yapabilecek düzeyde aktif bedensel performansla sahip erkeklerin temsil ettiği erkeklik” (Sancar, 2009: 30) olarak tanımlanabilir.

Türkiye özelinde hegemonik erkekliğin inşa alanlarına bakıldığında sünnet, askerlik, iş sahibi olma ve evlilik önemli duraklar olarak ortaya konmaktadır. Türkiye’de gerçekleştirilen bazı erkeklik çalışmaları bu durakları ele almakla birlikte, kentsel dinamiklere göre şekillenen erkeklik algısını da ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu çalışmada ise Kayseri’de bir vakıf üniversitesinde lisans eğitimi gören öğrencilerinin erkeklik algıları araştırılmış, bu evren içerisinde 10 öğrenci ile yarı-yapılandırılmış görüşme formları aracılığıyla mülakatlar gerçekleştirilmiştir.

Gerçekleştirilen mülakatlar sonucunda erkek öğrencilerin hiçbirinin hegemonik erkekliğin simgesi olmadığını ancak erkeğin sosyalizasyon sürecinde yer alan sünnet, askerlik, iş sahibi olma ve evlilik aşamalarının çoğu için önemli olduğunu söylemek mümkündür. Katılımcılar yer yer erkeklik pratiklerine dair muhalif bir tutum sergileseler de görüşleri sorular detaylandırıldıkça muhalif erkeklik çizgisinden uzaklaşmaktadır. Yanı sıra, hegemonik erkeklik pratiklerine dair karşıt görüş bildirseler de hegemonik erkeklikle mücadele etmeye yönelik bir tavır hiçbirini sergilememektedir. Toplumsal cinsiyet ilişkileri sürekli bir devinim halinde olduğundan, katılımcıların ortaya koydukları eşitlikçi görüşler sosyal hayattaki dönüşümün göstergeleri olabilir. Ancak eyleme dökülen ve dile gelip söylenen arasında farklılıkların her zaman mevcut olacağı da göz önünde tutulmalıdır. Katılımcılar “erkek olma” pratiklerinden yalnızca birini (sünnet) yaşamış bireyler olduğundan, diğer sosyalizasyon sürecindeki aşamalar henüz onlar için bir düşünceden ibarettir. Bu sebeple bu görüşlerin ne ölçüde cinsiyetçi ne ölçüde eşitlikçi bir anlam ifade edeceği de eyleme döküldüğünde gözlemlenebilir.

Bunların yanı sıra, katılımcıların hiçbirisi eşcinsel ya da farklı bir cinsel yönelimi olduğunu belirtmediği ve görüşme kapsamında erkek öğrencilere cinsel yönelimleri sorulmadığı için katılımcılardan hiçbirinin tabi kılınan erkekliği temsil ettiği söylenemez. Ayrıca katılımcılardan hiçbirisi sınıfsal ve ırksal farklılığa dair marjinalleştirilmiş bir konumda olduğundan da bahsetmemiştir. Sonuç olarak, katılımcıların çoğu zaman zaman hegemonik erkekliğin temsil ettiği değerlerden farklı konumlanmalar da çoğunlukla görüşleri hegemonik erkekliği destekler nitelikte

olup, işbirlikçi erkeklik biçiminin bu örneklem açısından öne çıktığı gözlemlenmektedir. Ancak örneklemin olasılıksız bir strateji ile oluşturulması araştırma sonuçlarının örneklemden evrene genellenmesine izin vermemektedir.

Kaynakça

- Anderson, E., McCormack, M. (2016). Inclusive masculinity theory: overview, reflection and refinement". *Journal of Gender Studies*, 27(5), 547-561.
<https://doi.org/10.1080/09589236.2016.1245605>
- Aydın, D., Atalay, S. (2021). Hegemonik erkekliğin inşası: İzmir'de 'daha' erkeklik". *Moment*, 8(1), 47-65. <https://doi.org/10.17572/mj2021.1.4765>
- Barutçu A. (2015). Ucundan azıcıkla atılan sağlam temel: Türkiye'de sünnet riteli ve erkeklik ilişkisi. *A Journal of Identity and Culture*, (3), 129-155.
<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/214207>
- Beauvois, S. (2019). *İkinci cinsiyet* (Çev. G., Acar Savran). İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Bozok, M. (2009). Feminizmin erkekler cephesindeki yankısı: erkekler ve erkeklik üzerine eleştirel incelemeler. *Cogito*, (58), 269-284.
<https://www.scribd.com/document/764432641/Cogito-58-Say%C4%B1-Feminizm-1>
- Bozok, M. (2011). *Soru ve cevaplarla erkeklikler*. İstanbul: Sosyal Kalkınma ve Cinsiyet Eşitliği Politikaları Merkezi Derneği (SOGEP) Yayını.
- Bozok, M. (2013). Eleştiren ile eleştirilenler arasında nazık karşılaşmalar: (Pro) Feminist bir yaklaşımla Trabzon'da erkeklikleri incelemek. *Fe Dergi*, 6(1), 79-86. https://doi.org/10.1501/Fe0001_0000000114
- Carrigan, T., Connell, B., Lee, J. (1985). Toward a new sociology of masculinity. *Theory and Society*, 14(5), 551-604. <https://www.jstor.org/stable/657315>
- Coles, T. (2008). Finding space in the field of masculinity lived experiences of men's masculinities, *Journal of Sociology*, 44(3), 233-248.
<https://doi.org/10.1177/1440783308092882>
- Connell, R.W. (2017). *Toplumsal cinsiyet ve iktidar* (Çev. C., Soydemir). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Connell, R. W. (2019). *Erkeklikler* (Çev. N., Konukcu). Ankara: Phoenix.
- Connell, R. W., Messerschmidt, J. W. (2005). Hegemonic masculinity: rethinking the concept. *Gender and Society*, 19(6), 829-859.
<https://doi.org/10.1177/0891243205278639>
- Connell, R.W. (1998). *Toplumsal cinsiyet ve iktidar: toplum, kişi ve cinsel politika* (Çev. C., Soydemir). İstanbul: Ayrıntı.
- Creswell, J. W. (2013). *Nitel araştırma yöntemleri beş yaklaşıma göre nitel araştırma ve araştırma deseni* (Çev. Ed. M., Bütün, S.B., Demir). Ankara: Siyasal Yayın Dağıtım.
- Demetriou, D.Z. (2001). Connell's concept of hegemonic masculinity: A critique. *Theory and Society*, 30(3), 337-361.
<https://doi.org/10.1023/A:1017596718715>

- Donaldson, M. (1993). What is hegemonic masculinity?. *Theory and Society*, 22(5), 643-657. <http://www.jstor.org/stable/657988>
- Gedik, E. Çakır, H., Coşkun, A. (2020). Bir inşaa süreci olarak erkeklik: Yozgat örneği. *AÇÜ Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(1),84-95. <https://doi.org/10.22466/acusbd.74779>
- Günay Erkol, Ç., (2018). İlet, zillet, erkeklik: eleştirel erkeklik çalışmaları ve Türkiye'deki seyri. *Toplum ve Bilim*, (145), 6-31.
- Haskan Avcı, Ö., Koç, M., Bayar, Ö., Yüce, E. (2016). Türkiye'de erkek olmak: Üniversite öğrencilerinin yaşadığı zorluklar. *Humanitas*, 4(8), 115-129 <https://doi.org/10.20304/humanitas.277540>
- Hearn, J. (2013). "Methods and methodologies in critical studies on men and masculinities". *Men, masculinities and methodologies* (Ed. B., Pini, B., Pease). New York: The Palgrave Macmillan.
- Hearn, J. (2004). From Hegemonic Masculinity to the Hegemony of Men. *Feminist Theory*, 5(1), 49-72. <https://doi.org/10.1177/1464700104040813>
- Kandiyoti, D. (2013). *Cariyeler, bacular, yurttaşlar kimlikler ve toplumsal dönüşümler*. İstanbul: Metis.
- Kırımlı, Y. (2012). Yetişkin olmaya ilk adım: Sünnet. *Antropoloji*, (24),19-36. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/646125>
- Kimmel, M., Hearn, J. ve R.W. Connell. (2005). "Introduction", *The Handbook of Studies on Men and Masculinities* (Ed. M., Kimmel, J., Hearn ve R.W., Connell). California: Sage Publications.
- Mungan, M. (2015). *Erkekler için divan*. İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Poynting, S., Noble, G., Tabar, P. (1999). Intersections of masculinity and ethnicity: a study of male Lebanese immigrant youth in Western Sydney, *Race Ethnicity and Education*, 2(1),59-77. <https://doi.org/10.1080/1361332990020105>
- Sancar, S. (2009). *Erkeklik imkânsız iktidar ailede, piyasada ve sokakta erkekler* (1. Basım), İstanbul: Metis.
- Sancar, S. (2011). "Erkeklik". *Toplumsal cinsiyet çalışmaları* (Der. Y., Ecevit, N., Karkıner). N.T.C. Anadolu Üniversitesi Yayın No: 232, Açıköğretim Fakültesi Yayın No: 1309.
- Sayır, E. (2023). Erkekliğin taşra halleri: Van'da eril güç ilişkileri, stratejiler ve işbirlikleri. *Feminist Tabayül*, 4(1), 33-64. <https://doi.org/10.57193/FeminTa.2023.033>
- Sarıççek, A. (2019). Toplumsal cinsiyet bağlamında erkeklik ve değişme isteği. *Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, (3), 49-70. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/837783>
- Selek, P. (2018). *Sürüne sürüne erkek olmak*. İstanbul: İletişim.
- Sünbuloğlu, N.Y. (2013). "Giriş: Türkiye'de militarizm, milliyetçilik ve erkekliklere dair bir çerçeve". *Erkek millet asker millet: Türkiye'de militarizm, milliyetçilik, erkeklik(ler)*. Der. N.Y., Sünbuloğlu. İstanbul: İletişim, 9-44.
- Şenol, D, Çalar, V. (2018). Toplumsal cinsiyet bağlamında Batman'da erkek olmak. *Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, 1(1),1-16. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/837736>

- Cengiz, K., Tol, U. U., Küçükural, Ö. (2004). Hegemonik erkekliğin peşinden. *Toplum ve Bilim*, (101), 50-70.
- Tokdoğan, N. (2015). “Dövüş sporları ve erkeklik: tekvandocu erkekler ve erkeklik üzerine bir etnografi denemesi”, *Oyunun ötesinde: spor sosyolojisi çalışmaları* (Ed. F., Akcan, İ., Hacisoftaoğlu, N., Bulgu). İstanbul: Notabene Yayınları.
- Türkoğlu, B. (2013). Fay hattında erkeklikler: çalışma ve işsizlik ekseninde erkekliğe bakış. *Mülkiye Dergisi*, 37(4), 33- 61.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/174>
- Yavuz, Ş. (2014). İktidar olma sürecinde erkeklerin erkeklikle imtihanı. *Milli Folklor Dergisi*, 13(104), 110-127.
<https://millifolklordergisi.com/PdfViewer.aspx?Sayi=104&Sayfa=107>